

Devrimin Soyтары Prensi*

Yeni Bir Tür Solcu Düşünür Slavoj Žižek Üzerine

Roger Scruton

Çeviren: Büşra Sönmez

1960'lar ve 1970'ler boyunca, Batılı akademik ve entelektüel kurumlardaki fikir birliği çoğunlukla sola yönelikti. Michel Foucault ve Pierre Bourdieu gibi yazarlar, "burjuva" olarak azlettikleri medeniyete saldırarak şöhret kazandılar. Jürgen Habermas'ın eleştirel teori yazıları sersemletici sıkıcılığına rağmen sosyal bilimler müfredatında egemen bir konum elde etti. Ulusal tarihin Britanya'da Eric Hobsbawm ve Birleşik Devletler'de Howard Zinn tarafından bir "sınıf mücadelesi" öyküsü olarak yeniden yazımı, yalnızca üniversite tarih bölümlerinde değil liselerde de neredeyse ortodoksi haline geldi. Biz muhalifler için bu, cesaret kırıcı bir dönemdi ve kendime Londra Üniversitesi'nde ders vermenin doğru bir kariyer seçimi olup olmadığını sorarak uyanmadığım sabahlar çok nadirdi. Daha sonra Doğu Avrupa'da Komünizmin çöküşü gerçekleşti ve ümit etmek için kendime izin verdim.

Bir an için, entelektüel ve politik çabalarını Sovyetler Birliği'nin suçlarını örtbas etmeye veya Çin ve Vietnam "halk cumhuriyetlerini" övmeye adanmış olanlardan bir özür gelebilirmiş gibi göründü. Ancak bu anın kısa ömürlü olduğu ortaya çıktı. Sol egemenliği; Amerika'ya yönelik ölçüsüz suçlamalarını yenileyen Zinn ve Noam Chomsky, sanki sorun daima buymuşçasına "neoliberalizm" (yeni adıyla serbest ekonomi) karşısında yeniden toparlanan Avrupa Solu, egemen solcu klişelere yönelik nadiren okunabilir savunmaları için prestijli ödülleri toplayan Habermas ile Ronald Dworkin ve Sovyetler Birliği'ne yaşam boyu değişmeyen sadakati için Kraliçe'ye "Şeref Yoldaşı" (Companion of Honour) tayin edilerek ödüllendirilen emektar Marksist Hobsbawm ile birlikte on yıl içerisinde yeniden sürücü koltuğundaydı.

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 86, Bahar 2017, ss. 169-180.

* "Clown Prince of the Revolution", *City Journal*, <http://www.city-journal.org/html/clown-prince-revolution-14632.html>, September 29, 2016.

Dođru, dūřman artık eskisi gibi tanımlanmıyordu: Marksist şablon yeni şartlara kolay bir şekilde uymadı ve iřçi sınıfının son üyeleri de çalıştırılmaz olanların veya kendi işinde çalışanların zümresine katıldığında iřçi sınıfı üküsünü desteklemek önemsiz bir budalalık olarak görüldü. Ancak Komünizmin öküřünün ardından değişmeyen bir řey vardı: “sağda” yer almanın kabul edilemez olduğu kanısı. Belirli solcu doktrinler veya politikalar hakkında kuşkularınız olabilir; bu veya řu solcu dūřünürün veya politikacının “hatalar” yaptığı dūřünceyiyle avunabilirsiniz. Ancak özeleştirinin gidebileceği mesafe bu kadardı; bir sađ-kanat dūřünceyi akla getirmek bile kendinizi şeytanın tarafında konumlandırmaktı.

Modern politikada birkaç yıl içerisinde iyi Sol ve şeytani Sađ arasındaki ölümüne savaş olarak Maniřeist bakış açısı egemen konumunu geri kazandı. Solcu dūřünürler dünyaya hiçbir zaman gerçekten Komünist propagandada bulunmamış olduklarının güvencesini vererek, küreselleşmiş dünyada insanlığa yönelik asli tehdit olarak Batı uygarlığına ve onun “neoliberal” ekonomisine yönelik saldırılarını yenilediler. “Sađ kanat” kavramı Berlin Duvarı’nın yıkılışından önce olduğu kadar bugün de suiistimal edilen bir kavramdır ve solcu yaklaşımlar muhalif heveslerini çok az yatıştırarak kendilerini yeni koşullara uyarladılar.

Ancak bir önemli değişiklik vardı. Yeni bir solcu dūřünür türü ortaya çıktı -bir soytarının yüzünü boyadığı gibi kendi elverişsiz idealizminden yarı vazgeçerek devrimci hevesini bir ironi katmanıyla örten solcu dūřünür türü. Bir Amerikan üniversitesindeki beşerî bilimler bölümlerinden birinde çalışmaya girişirseniz, nispeten ılımlı Komünist Yugoslavya rejiminde büyümüş, anavatanı Slovenya’da Komünizmin dūřüř yılları boyunca “muhalif” olarak nitelenen, ancak şimdi alaycı bir şekilde de olsa Batının radikal bir eleştirmeni olarak köstek olan filozof Slavoj Źiřek’in adıyla karşılaşmanız uzun sürmeyecektir.

Źiřek’in 1980’lerin başında Paris’de zaman geçirmesi Yugoslav rejiminin hoşgörüsünün kanıtıdır. Źiřek burada seminerlerine katıldığı ve daha sonra analisti olan psikanalist Jacques-Alain Miller ile karşılaştı. Miller, Raymond Tallis’in “Cehennemden gelen ruh doktoru” olarak tanımladığı vicdansız güç delisi Jacques Lacan’ın üvey oğludur ve Lacan ile de ilgilenmek zorunda olmak, Źiřek’i anlama çabasında ödenecek talihsiz bir bedeldir.

Lacan’ın 1966’da yayınlanan *Écrits* derlemeleri Mayıs 1968’de devrimci öğrenciler tarafından kullanılan kaynaklardan biriydi. Ardından, seminerlerinin öğrencileri tarafından yayınlanan ve daha sonra İngilizceye veya orijinalinin Fransızcaya benzediği kadar İngilizceye benzeyen bir dile tercüme edilen otuz dört sayısı geldi. Bu seminerlerin etkisi modern entelektüel yaşamın

derin gizemlerinden biridir. Bu seminerlerde Lacan'ın ne incelediği ne de anladığı teorilerin karmakarışık yetersizliği yakın literatürde eşsizdir. Burjuva koşullarındaki erektil penisin eksi birin kareköküne eşit olduğu veya sizin var olmadığınızı (Lacan tarafından üzerinizde çalışılana kadar) gibi muhteşem önermeleri ispatlamak için küme teorisi, parçacık fiziği, dil bilim, topoloji ve bunlarla hokkabazlık yapan sihirbaza güç bahşediyor gibi görünen diğer her şeyden alıntılanan açıklanmamış teknik detaylar kullanılır.

Bir diğer Lacancı kavram -büyük Öteki kavramı- Žižek'i anlamak için çok önemlidir. Alexandre Kojève tarafından Institut des Hautes Études'de 2. Dünya Savaşı öncesinde verilen ve Paris edebî dünyasında (Lacan dahil) herkesin katıldığı derslerin ardından Öteki düşüncesi Fransız felsefi yazınında bir demirbaş haline geldi. Hegel'in *Phenomenology of Spirit*'indeki, Ötekinin kabulü yoluyla öz-bilinç ve özgürlük kazandığımız mealindeki büyük ve güçlü argümanı, Kojève'nin derslerine katılanlar tarafından tekrar tekrar geri döndürüldü. Bunu Jean-Paul Sartre, Emmanuel Levinas ve Georges Bataille'de bulursunuz. Ve bunu fena halde çarpıtılmış biçimde Lacan'da da bulursunuz.

Lacan için, büyük Öteki (A'sı büyük *Autre*) benlik-olmayan tarafından benliğe yönelik çıkarılan bir zorluktur. Büyük Öteki, egemen ve kontrol edici güç -hem aradığımız hem de sakındığımız bir güç- düşüncesi ile algılanan dünyayı büyüler. Aynı zamanda bir de benlikten gerçekten ayrı olmayan, ancak Lacan'ın "ayna evresi" adını verdiği gelişme evresinde, bebek kendi görünüşünü güya camda yakalayıp "Aha!" dediğinde aynada görülen şey olan küçük öteki vardır (a'sı küçük *autre*). Bebek, "nesne=a" ile ilk karşılaştığında bu hem arzuyu hem de onun yokluğunu gösteren, bir şekilde deşifre edilmesini imkânsız bulduğum kabul anıdır.

Ayna evresi bebeğe ötekilerin dünyasında mutlak güce sahip bir öteki olarak benliğe dair hayalî (ve kısa) bir fikir verir. Ancak kısa süre içinde bu benlik psikanalist Melanie Klein tarafından keşfedilen iyi meme/kötü meme, iyi polis/kötü polis senaryosuna dayanan bir karakter olarak büyük Öteki tarafından bastırılır. Bu karşılaşmanın trajik akıbetinin yorumlanması sürecinde Lacan, entelektüel tarih sürecinde değişmelerine rağmen öğrencileri tarafından açıklanmaksızın sıklıkla tekrar edilen hayret verici özetler ile ortaya çıkar. Özellikle bunlardan biri sürekli olarak tekrarlanır: "cinsel ilişki yoktur", hiçbir kadının, hatta kendi analiz ettiklerinin dahi korunamadığı tecavüzcüden elde edilen ilginç bir gözlem.

Ayrıca Lacan, bir "öznelleştirme" eylemi tarafından vücuda getirilene kadar ayna evresinin ötesinde öznenin var olmadığı görüşüyle de tanınır. Dünyanızı ele geçirerek ve onun ötekiliğini benliğinize katarak öz bilince sahip

bir özne olursunuz. Bu şekilde bir ötekiler topluluğunda “var olmaya” (exist) başlarsınız.

Lacan'ın Öteki üzerine düşünceleri, Komünist sistemin Batılı rakiplerinden üstün olduğu bir özelliğini ispatlar şekilde Žižek'in yazılarında ortaya çıkar: Bunlar ciddi şekilde eğitilmiş bir zihnin ürünleridir. Žižek sanat, edebiyat, sinema ve müzik üzerine zekice yazar ve -Amerikan başkanlık seçimleri veya Orta Doğu'da İslamcı aşırılık gibi- günün olaylarını ele alırken her zaman söyleyecek ilginç ve iddialı bir şeyi vardır. Žižek, Marksizmi akademik aylak sınıfın gösterişli bir uğraşısı olarak değil, dünyamız hakkındaki gerçeği keşfetme girişimi olarak öğrenmiştir. Hegel'i detaylı olarak çalıştı ve yazılarının en kalıcı iki parçasında -*The Sublime Object of Ideology* (1989) ve *The Ticklish Subject* (1999) 1. Kısım- bu çalışmanın içinde yaşadığımız karmaşık zamanlara nasıl uygulanacağını gösterdi. Hegel'in şiirselliğinin yanı sıra metafiziğe yanıt vermiştir ve varoluş ile yaşamın, olumlama ile olumsuzlaşmanın ilişki içine sokulduğu ve barıştırıldığı toptan bir perspektif arayışını sürdürmüştür.

Slovenya'da kalmış olsaydı ve Slovenya Komünist kalmış olsaydı, Žižek o zamandan beri olduğu gibi baş belası olmazdı. Aslında, Žižek'in Batı bilim dünyasına açılması insanı Doğu Avrupa'da Komünizmin çöktüğüne pişman etmek için yeter. Žižek yeni sosyalist felsefesi için aşkın bir zemin olarak Lacan'ın psikanalitik vizyonuna tutunarak, Batı akademisinin normal ürünü olan kasvetli sosyalistlerin ulaştığı heyecan düzeyinin üzerine çıkar. Uсталıklı, her şeyi kapsayıcı tarzı ikna edici argümanın değişmez ipuçlarını sunar. Bazen tek seferde sayfalarca kolaylıkla okunabilir, tam anlamıyla kendisiyle okuyucusu arasında bir kavrayış meydana getirebileceği hususları paylaşır. Aynı zamanda önce yazım hatası gibi görünen, ancak okuyucunun mesajın gerçek içeriği olduğunu zamanla keşfettiği ifadeleri hızla es geçer.

İşte Žižek'in tarzının bir göstergesi olarak, merak uyandıran 2008 yılı kitabı *In Defense of Lost Casues*'dan hemen hemen gelişigüzel seçilmiş art arda üç sayfada değindiği bazı konu başlıkları: Torino kefeni; Kuran ve bilimsel dünya görüşü; fiziğin Tao'su; seküler hümanizm; Lacan'ın babalık teorisi; politikadaki gerçekler; kapitalizm ve bilim, sanat ve dinde Hegel; postmodernite ve büyük anlatıların sonu; psikanalizm ve modernite; bencillik ve siberuzay; mastürbasyon; Hegel ve nesnel ruh; Richard Rorty'nin pragmatizmi; ve bir büyük Öteki var mı yoksa yok mu sorusu.

Konu başlıklarının ve kavramların makineli tüfek gibi sayılması, zamanla düz yazının ritmiyle kafasını sallayan okuyucunun fark etmeden kolaylıkla yutacağı zehir taneciklerinden sıyrılmayı Žižek için kolaylaştırır. Böylece;

“terörü *bütünüyle* reddetmeyip onu yeniden keşfetmek”; problemin Hitler ve Stalin’in “yeterince şiddet dolu olmaması” olduğunu kabul etmek; Mao’nun “kozmetik perspektifini” kabul etmek ve Kültürel Devrimi olumlu bir olay olarak okumak zorunda kalırız. Stalinizmi ahlak dışı olarak eleştirmekten ziyade, Soyvet deneyiminin insancılığını “biyopolitika”dan kurtardığı için övmeliyiz; bunun yanında Stalinizm, tüm Lacancıların bildiği gibi başından beri ahlâkçılığın hatası olan büyük Öteki figürüne dayandığından, ahlâk dışı değil, fazla *ahlâkîdir*. Ayrıca “proletarya diktatörlüğünün” “günümüzde tek doğru seçim” olduğunu da kabul etmeliyiz.

Žižek’in terör ve şiddet savunması, Leninist ilkeler etrafında örgütlenmiş yeni bir Parti çağrısı, Mao’nun Kültürel Devrimi’ni kutsaması ve bir eylem siyasetinin amacının bir parçası olarak alkışlanıyor olsa da sayısız ölümler -Žižek’in ciddi olduğundan emin olmanın asla mümkün olmadığı gerçeği olmasaydı- onu daha ılımlı sol kanat okuyucular arasında itibarsızlaştırmaya hizmet edebilirdi. Belki Žižek, yalnızca kendisine ve okuyucularına değil, şu anda dördüncü yayın yılında olan Žižek Çalışmaları Dergisi ile onu Kant ve Hegel ile birlikte felsefe müfredatına ciddi şekilde dahil eden akademik düzene de gülüyordu. Belki de düşünmekten kaçmaktan başka yapılabilecek bir şey olduğunu hayal edenlerle alay ederek, bir tatilde bizi düşünmeye sevk ediyordu:

Ancak burada kişi ontolojik boşluğu doldurmak için, sonradan araya giren özneyi eylem, hareket olarak tasarlamının ölümcül tuzağından kaçınmalı ve özelliğin indirgenemez tehlikeli döngüsellikinde ısrar etmelidir: “yarayı yalnızca ona saplanan mızrak iyileştirir”, yani özne, özelliğin hareketi tarafından doldurulan ilk “boşluktur” (Laclau’da yeni bir hegemonya kuran; Ranciere’de “part no part”ı dile getiren, Badiou’da Hakikat-Olaya bağlılık gösteren) vs). Kısacası Althusser, Derrida ve Badiou gibi farklı filozofların sorduğu (ve olumsuz bir şekilde yanıtladığı) “Öznellemenin hareketinden önce gelen aralık, açıklık, Boşluk hala ‘özne’ olarak adlandırılabilir mi?” sorusunun Lacancı cevabı güçlü bir “Evet!”tir –özne aynı anda her ikisidir, ontolojik bir boşluktur (“dünyanın gecesi”, radikal öz-vazgeçişin çığırnlığı), Evrensel ve Özne arasındaki kısa devre aracılığıyla bu boşluğun yarasını iyileştiren öznelleşme hareketidir (Lacancı’da: “yeni bir harmoni” kuran Üstadın hareketi). “Öznel” bu indirgenemez döngüsellik adır, dışsal, dirençli bir güçle değil (söz gelimi belirli bir maddi düzenin eylemsizliği), nihayetinde öznenin kendisi “olan” mutlak, içsel bir engel ile savaşan bir gücün adıdır. Diğer bir deyişle öznenin bu boşluğu geçmişe dönük olarak doldurma çabası bu boşluğu sürdürür ve üretir.

Žižek’in sanki sıradaki yarı-biçimlendirilmiş fikre sevinçle geçmeden önce bir sonuç çıkarmak için duraklamış gibi, diğerlerinden daha anlaşılır olmayan uzun italik cümlelerin çabuk ifadesine doğru ani geçişine dikkat edin.

Bu pasaj Lacancı “öznelleşirme” teorisine yönelik katkının bir parçasıdır. Ancak asıl önemi Žižek’in de söylediği gibi, rağbet gören bu saçmalığın diğer satıcıları tarafından söylenmiş olabilecek her şeyin, tüm gerçeklerin, tüm fikirlerin, solcu saçmalığın tüm kullanışlı parçalarının Žižek’in her şeyi

içine alan olumsuzluğunun durdurulamaz seline dökülen akarsular olduğunu okuyucuya göstermesidir. Düz yazı bir davettir: siz, okuyucular, akılcı argümanın lekesinden arınmak ve sonunda zihnin gerçekler tarafından engellenmeksizin konudan konuya ve bir yerden bir yere akan, her zaman sola dökülen ferahlatıcı sularının keyfini çıkarmak amacıyla metine dalmak zorundasınız.

Žižek, yılda iki veya üç kitap hızında yayın yapar. Başka türlü kabul alınamayacağına bilincinde olarak kendisine ironik bir mesafeden yazar. Ancak o aynı zamanda eski Komünist Yugoslavya düzeninin yerine geçen tüketim toplumunun yapay inandırıcılığını baltalamakla ve hastalığının derinlerdeki *manevi* sebebinin keşfetmekle ilgilenir. Çekirge gibi konudan konuya atlayarak kinayeli bir şekilde yazmadığında, küresel kapitalist düzenin kendi kendini aldatması olarak gördüğü şeyi ortaya çıkarmaya çalışır. Diğer üstadı, aşırı solcu Fransız filozof Alain Badiou gibi Žižek de belirgin bir alternatif sunmakta başarısız olur. Belirgin bir alternatif yokluğunda, belirsiz bir alternatif -tamamen hayali olsa bile- her türlü sonucu verecektir. Žižek'in Badiou'nun dilini kullanarak ifade ettiği gibi: "Hadiseye sadakatin felaketi, Hadiseye karşı ilgisizliğin hiçliği iyidir." (Hadise, her zaman arzu edilen ve her zaman ertelenen Devrimdir).

Žižek'in durumunu özetlemek kolay değildir: tartışmanın felsefi ve psikanalitik yolları arasında kayar ve Lacan'ın veciz sözlerinden büyülenir. O bir paradoks aşığıdır ve olumsuzlamayı uç noktaya taşıırken Lacan'ı izlemesine rağmen, Hegel'in "olumsuzun emeği" olarak adlandırdığı şeye güçlü bir şekilde inanır –basitçe bir kavramın sınırlarını çizme biçimi olarak değil, aynı zamanda onu *ortadan kaldırma* biçimi olarak. Toptan olumsuzlama eylemi ile öz bilinçli hale geliriz: özne olmadığını öğrenerek. Özne yerine, özneye karşı bir savunma olan öznelleştirme eylemi vardır –bir madde, bir kimlik, varlığın bir merkezi olmamı engellediğim bir yol. Öznelleştirme öncesinde özne mevcut değildir. Ancak öznelleştirme yoluyla öz farkındalığımın önceki koşula göre kendimi okurum. Ben ne hale geldiysem O'yum ve geçmişimin boşluğunu doldurarak olduğum şey haline gelirim.

Lacan için olduğu gibi Žižek için de hayalin, aynı zamanda arzunun nesnesi olarak görünen "küçük öteki"; bir de büyüyen çocuğa hakim olan anne imago, otorite getiren düzen, hep istediğimiz, ancak "büyük Öteki var olmadığı" için bizden hep kurtulan "tutarlı, kapalı bütünlük" vardır. Öznede olduğu gibi nesne de mevcut değildir ve yokluk onun varoluş biçimidir. Lacan'ın Žižek tarafından en heyecan verici bulunan yönü budur; görüntülere sihir yapan ve onları derhal hiçliğe gönderen sihirli değnek.

Žižek, şaşırıcı kanılarının birçoğuna kestirmeden gitmek için bu mistik görüşü kullanır. Stalinizmin büyük Öteki figürüne dayanmasının nedeni onun çok ahlâkî olmasıdır –hiç kimsenin reddetme durumunda olmayacağı hoş bir mazeret. Demokrasi çözüm değildir çünkü Jacques Alain Miller’ın açık bir şekilde gösterdiği gibi, “parmaklıklar ardındaki büyük Ötekiyi” ifade etmesine rağmen başka bir büyük Öteki vardır –sonuç her ne olursa olsun uyulması gereken seçim kurallarının “yordamsal büyük Ötekisi”.

Ancak belki de gerçek tehlike, büyük Ötekinin Halk görünümünde geri döndüğü popülizmdir. Ya da Robespierre’nin ruhuyla yaptığınız takdirde, terörün görünen içeriğini hayata geçmekten kurtaran Fazilet duasını eden Halka başvurmak doğru mudur? Bilmek diye bir şey yoktur, ancak kimin umurunda? Küçük ötekiler ne zaman rahatsız edici sorularıyla gelse büyük Öteki’nin etekleri altına sığınan Žižek’in umurunda değil elbette. Bu şekilde Žižek, “değersiz, sofist bir uygulama, en düşük fırsatçı hayatta kalma korkularının ve içgüdülerinin sahte teorizasyonu” olan düşüncelerin sahibi antitotaliterlerden kendini koruyabilir - *Pravda, Rude Pravo*’nun ve Žižek’in gençlik günlerinde Slovence *Delo*’nun editoryallerini oluşturan YeniKonuş (Newspek) ithamlarının tüm sahiciliğine sahip olan dil.

Žižek Lacan’dan zihinsel süreçlerin üç ayrı kategoriye ayrıldığı fikrini alır: fantezi, sembol ve Gerçeğe ulaşmak. İstek fantezi yoluyla gelir ki bu hem nesneyi=*a (obet petit a)* hem de arzunun (ve yokluğunun) bebeğin tinine girdiği ilk özneliştirmeyi: ayna evresini öngörür. Fantezi nosyonu Lacancı analizin anahtar terimi ile –Roland Barthes’ın etkisi altında tesadüf eseri Fransız literatürüne giren ve egemen hale gelen-, yani Lacan’ın Freudçu “haz ilkesinin” yerine kullandığı *jouissance* ile bağlantılıdır. Fanteziler hayatlarımıza girer ve devam eder, çünkü bunlar zevk getirir ve *semptomlarda*, tinin elde edilen zevk alanını öte dünyanın tehditkâr gerçeklerinden –Gerçeğin gidilemeyen dünyasından korumasını sağlayan, irrasyonel görümlü davranış parçalarında ortaya çıkar.

Bu düşünce Freud’un süperego fikrine yönelik, Kant’ı Marquis de Sade ile birleştiren şekilde ifade edilen çarpıcı bir düzeltmeye yol açar:

Kantçı ahlâkî buyruğun süperegonun yakışsız bir emrini nasıl gizlediğini göstermek Lacancı kuramın klişelerinden biridir: “Tadını çıkar!” –Ödevimizi sırf ödev olduğu için yerine getirmeye yönelten Öteki, memnuniyet ilkesi ve onun sürdürülmesinin dengeleşimini hakikat ilkesini bozarak imkansız *jouissance*’a müracaatın travmatik bir saldırısıdır. Bu Lacan’ın Sade’i Lant’ın hakikati olarak görme sebebidir.

Žižek bu mantıksız makineyi bu kadar uzağa ittikten sonra, Kant ve Sade’i tanımlamak ve böylece Batı toplumunun iki yüzyıldır kendini demirlemeye

çalıştığı Aydınlanma ahlâkının bir tür iğrençliği olarak reddetmek için kapitalizmin Marksist eleştirisini yenileyen yeni bir ideoloji teorisi sunabilmektedir.

Klasik Marksist analizde ideoloji, iktidarın meşruiyet kazandığı illüzyonlar sistemi olarak, işlevsel açıdan anlaşılır. Marksizm ideolojiyi bir semptomla indirgeyerek, şeylerin nasıl *gerçekten* fetişlerin ardında olduğunu göstererek, ideolojinin bilimsel bir teşhisini sunar. Bunu yaparak gözlerimizi gerçeğe açar: sözleşme ve serbest değişimi görmüş olduğumuz yerde sömürü ve adletsizliği görürüz. İnsanlar arasındaki ilişkilerin şeylerin kanun benzeri hareketi gibi görüldüğü malların hayali görüntüsü önümüzde paramparça olur ve insan gerçekliğini ortaya çıkarır: yalın, süssüz ve değiştirilebilir. Kısacası ideoloji perdesi yırtıp atıldığında devrimin zeminini hazırlarız.

Ancak bu durumda Žižek mantıklı bir şekilde sorar, devrim niçin gelmedi? Kendine yönelik bu bilinçliliği elde eden kapitalizm neden insan yaşamını git gide daha fazla mal tüketiminin girdabına çekerek büyüyen hakimiyetini kurmaya devam ediyor? Žižek'in cevabı ideolojinin fantezi yoluyla yenilendiğidir. Daha derindeki *jouissance*'imizin sahnesi olarak malların dünyasına sarılır ve ötesindeki gerçeklikten, bilinmeyi reddeden Gerçekten sakınılız. İdeolojiyi kapitalist ekonomiye hizmet eder şekilde değil, kendisine hizmet eder şekilde anlamaya başlarız – sanat ve müzik gibi, o da kendiliğinden keyiflidir.

İdeoloji ellerimizdeki bir oyuncak haline gelir –illüzyonlar dünyamızda her şeyin bir fiyatı olduğunu, ancak değerli olan hiçbir şeyin burada ebedi kalmayacağını bilerek, ideolojiyi hem kabul eder, hem de ona güleriz. En azından aşağıdaki gibi, Žižek'in konuya yaklaşımı kadar anlaşılır yorumları okuma biçimim budur:

Amaç ve araç ilişkisinin böyle ters yüz olması neden gizli kalmalı, neden bunun açığa çıkışı kendini engelliyor? Çünkü bu ideolojideki, ideolojik vazgeçişin kendisindeki keyfi ortaya çıkarır. Diğer bir deyişle bu ideolojinin yalnızca kendi amacına hizmet ettiğini, başka bir şeye hizmet ettiğini ortaya çıkarır –ki bu tam olarak Lacancı *joissance* tanımıdır.

Bu noktada anlaşılabilirlik zorunlu hale gelir. Žižek bize malların ve piyasaların dünyasının bizimle kaldığını ve bundan en iyi şekilde yararlanmayı öğrenmemiz gerektiğini mi söylüyor? Yazısı boyunca, dayanakların yerine görülen, ancak kendileri tamamen dayanaksız olan şu tuhaf Lacancı kategorileri uygulayarak bulunduğu yere gelmesi ne anlama geliyor? Burada Jacques-Alain Miller'in beyin yıkamasından fayda görmeyen bir kişi için ikna edici olabilecek gerçek bir argüman var mı? Kritik dönemeçte ne zaman açık bir argüman gerekli olsa, Žižek neredeyse her zaman Lacancı liturjinin tüm gizemli büyülerini sıkıştırabileceği retoriksel bir sorunun ardına sığınır:

Temel tıkanıklık, kendi kendini yok edip yeniden üreten ve bunu, tam da temel iktidarsızlığın salt görünümü olan abartılı güç biçiminde, coşkulu hareketliliklerle gösteren sermaye hareketinin paradoksal topolojisi, yani Lacancı *objet petit a*, temel ve yapısal eksikliği somutlaştıran o artık değil midir?

Böyle retorik soruların uyguladığı sözdizimsel baskı cevaba yöneltilir: “Tabi ki, bunu zaten biliyor olmalıydım”. Amaç, terimlerin anlamı ve temeline yönelik *gerçek sorudan kaçmaktır*. Konuyla doğrudan ilgili olması nedeniyle bir başka çarpıcı örnek veriyorum:

Psikanalizin nihai alanı sembolik Hukuk ve arzu arasındaki ilişki değil midir? Sapkın doyumların kalabalığı, Hukuk ve arzu arasındaki ilişkinin gerçek olduğu salt form değil midir? Lacancı özne ayrımı tam olarak öznenin sembolik Hukuk ile ilişkisiyle ilgili bir ayrım değil midir? Üstelik bunun kesin olarak doğrulanması, Sade’in ölümcül sapıklık evrenini sembolik Hukukun ahlaki ağırlığının insanlık tarihindeki en radikal ifadesinin hakikati olarak kabul eden, Lacancı “Kant avec Sade” değil midir (Kantçı etik)?

Bu sorulardan herhangi birini hayır olarak yanıtladıysanız, cevap “Hayır? Hayır demekle de neyi kast ediyorsun?” olur. Gerçek soru şudur: “Sen tam olarak ne kast ediyorsun?”

Ancak bu beni Žižek’in solculuğunun kalbine götürür. Lacan’ın sihirli değneğinin dokunduğu Gerçek ortadan kaybolur. Değnek gerçeği yok eder ve böylece rüyaya taze bir yaşam verir. Bu nedenle ahlâk ve siyasetin artık yerleştirilmesi artık rüyalar dünyasında gerçekleşir. Önemli olan salt ampirik olayların itibarsız dünyası değil, rüya dünyasında, ideaların ve coşkuların saf gerçeklikleri hükümsüz kıldığı yüce entelektüellerin dünyasında olan bitenlerdir.

Žižek, “Devrimci Terör” üzerine yazdığı tuhaf biçimde itici denemesinde, Robespierre ve Saint-Just’ın “hümanist terörünü” (Nazilerin “anti-hümanist, daha doğrusu insani olmayan” terörünün aksine) kurbanlarına özellikle nazik olduğu için değil, faillerinin “politik tasavvurunun ütopyik patlamalarını” ifade ettiği için över. Terörün yüzbinlerce masum insanın hapsedilmesine, çok daha fazlasının ise ölümüne neden olması önemli değildir. İstatistikler anlamsızdır, Lacan’ın sihirli değneği tarafından yok edilir ve eksi birin kareköküne, yani tamamen hayali bir sayıya indirgenir. Anamlı olan, Robespierre’in devrimci bir kahraman karşısında eleştirel becerilerinin onu terk etmemesini sağlayan, kendiyile övündüğünü Žižek’in de kabul edeceği konuşmalar yoluyla “sanal terörü gerçek oluşundan kurtarma” biçimidir.

Bu şekilde Žižek için düşünce “solda” olduğunda, gerçeği hükümsüz kılar. Marksist kuramcı Etienne Balibar’ın ifade ettiği gibi, yaptığınızı sandığınızı şeyin nihayetinde özgürlüğe kavuşmayı, égaliberté, amaçlaması şartıyla ne yaptığınız, yaptığınızı sandığınızı şeyden daha az önemlidir. Amaç sizin veya benim anladığımız nitelikli anlamda eşitlik veya özgürlük değildir. Amaç

doğası gereği yalnızca topyekûn yıkım eylemiyle başarılabilecek mutlak eşitliktir (şanslıysanız bir parça özgürlük eklenir). Bu amacı gütmek aynı zamanda bunun imkânsızlığını kabullenmek olabilir –tüm “total” projelerin ulaştığı şey bu değil midir? Fark etmez. Bizi ütopyaya bağlayan tam olarak onun imkansızlığıdır: hiçbir zaman test edilemeyecek bir şeyin mutlak masumiyetine hiçbir şey leke süremez.

Bu nedenle Žižek, Stalinist çalışma kampı ile Nazi imha kampı arasındaki küçük farkın aynı zamanda uygarlık ve barbarlık arasındaki fark olduğunu yazdığına şaşırılmamalıdır. Onun tek ilgisi failerin ruh halidir: Onlar dolaylı biçimde de olsa ütopyacı heveslerle mi, yoksa aksine bazı şüpheli bağlılıklarla mı hareket ettiler? Rakip ölüm kampı dizilerinin beden sayıları üzerinden yarıştığı dönemde, Žižek’in kelimelerinden bir adım geri atar ve kendinize uygarlık ile barbarlık arasındaki çizginin nerede durduğunu sorarsanız, Komünist Rusya ve Nazi Almanyasını kesinlikle çizginin bir tarafına, az sayıdaki başka yerleri ise –örneğin Britanya ve Amerika- çizginin öbür tarafına yerleştirdiniz. Žižek için bu bir zorbalık, ihanet ve gerçekte söz konusu olan şeyi görmeyi içler acısı şekilde reddetmek anlamına gelirdi. Çünkü önemli olanın insanların ne yaptığı değil, ne *söylediğidir* ve söyledikleri şey ne kadar aptalca veya dikkatsizce izlenirse izlensin, teorileri tarafından ve gerçek insanları görmezden gelen bir yolla telafi edilir. Sanalı gerçekten kelimelerimiz yoluyla kurtarırız ve edimlerin bununla hiçbir ilgisi yoktur.

Žižek’i okurken, Gorbachev günlerinde Moskova’daki Devichye Pole mezarlığına yaptığım ziyareti hatırladım. Görünüş ve tavır olarak Žižek’den farklı olmayan muhalif bir entelektüel olan rehberim, üzerinde Ernst Neizvestny tarafından tasarlanan bir anıt bulunan Khrushchev mezarına götürdü. Bir modern sanat fuarına yaptığı ziyaretin ardından Krushchev tüm sanat topluluğuna saldırmaya karar verdiğiğinde, heykeltıraş Sovyet liderin suçlamasına maruz kalmıştı. Rehberim Khrushchev’in bu özel öfke krizini onun 25.000 kiliseyi yok etmesinden çok daha ciddiye aldı ve definin burada, bir zamanlar kutsal olan bu toprakta yapılmasını yanlış bulmadı.

Anıt, liderin karakterindeki tezatlıkları simgeleyen, biri siyah biri beyaz kesişen iki taş gövdenin üzerine monte edilmiş başını gösterir. Her şeye karşın rehberim, tıpkı sanatsal modernizmi eleştirenin ve böylece kendisini entelektüellerin düşmanı olarak ilan edenin Khrushchev olduğu gibi, Stalin’i suçlayanın da O olduğunda ve böylelikle kendisinin entelektüellerin dostu olduğunu gösterdiğinde ısrar etti. Bu, Rusya Komünizminin entelektüel tarihinde gerek savunucularının gerekse de eleştirenlerinin zihninde, tüm modern dönemi Parti ile aydınlar arasında -yüksek sesle ve mevcut tüm si-

lahlarla yürütölen- bir tür diyalog olarak geçirenler için Rusyalıların hiçbir önem taşımadığı gerçeğini acı bir şekilde görmemi sağladı. Bazı entelektüel sonuçlara varmak ve iktidarın argümanlarına bir başkasının çaresiz acısından kesin kanıtlar kazandırmak için milyonlarca köle sessizce mezara girdi.

Gerçeğin böyle önemsizleştirilmesi bize mühim hakikati hatırlatır: aynı zamanda total eşitliğin saltanatı olacak yüce özgürlüğün bir öngörü değil, inanç meselesi olduğu gerçeğini. Bu bir kenara atılamayacak ve reddine karşı sunulan tüm kanıtlardan sağ çıkacak bir dinî ihtiyacı ifade eder. 1989'un ardından bir süre için Komünist gündem bertaraf edilmiş ve Doğu Avrupalı-ları savaştan beri esir eden fikirlerin reddine yönelik kanıtlar sunulmuş gibi göründü. Ancak anlamsız makine rasyonel argümanın atışlarını yok etmeye, her şeyi belirsizliğin buğusuyla kaplamaya ve gerçek devrimin gerçekleşebileceği ve bunun düşüncede devrim, rasyonel argümanın hiçbir savunmasının olmadığı bir içsel özgürleşme olacağı fikrini canlandırmaya çevrildi. Anlamsızlığın saltanatı devrim konusunu rasyonel sorgulama olanağının öyle derinine gömdü ki artık doğrudan ifade edilemedi.

Bununla birlikte, simyacı devrimi bir amaç, büyülerinin yarattığı karanlıktan hokkabazlıkla çıkarılacak şey olarak önermeyi asla kesmedi. Tam olarak ne *umuyorlardı*? En az iki tür devrim olduğunu ve bu sözcüğü gözümüzde büyüttüğümüzde bu ikisinden hangisini kast ettiğimizi kendimize sormanın önem taşıdığını fark etmek için, rasyonel analizin dünyasında bir an durup düşünelim. Kanunlara itaat eden insanların haklarını tanımlamaya ve gasp edilmekten kurtarmaya teşebbüs ettikleri 1688 İngiliz Şanlı Devrimin ve 1783 Amerikan Devrimi bir türe örnektir. Bir elitin diğer elitin yönetimine el koyduğu ve kendisini bir terör saltanatı olarak yerleştirdiği 1789 Fransız Devrimi ve 1917 Rus Devrimi ise diğer türe örnektir.

Bu iki tür devrim arasındaki fark muazzamdır ve modern tarih sürecine bakarken bizim için çok büyük öneme sahiptir. Ancak Žižek ve diğer postmodern solcular bu farkı dudak bükerek reddeder. Onlar için İngiliz ve Amerikan Devrimleri coşkulu entelektüellerin hayal gücünde parıldamadı, sadece gerçek insanların ihtiyaçları yoluyla kendisini var olmaya zorladı. Žižek gibi düşünürler bu devrimlerin neyi başardığını, yeterli gelip gelmediğini ve her halükârda umut edilen en iyi şey olup olmadığını incelemek yerine kendilerini putun gizlendiği tapınağın etrafındaki YeniKonuş (Newspeak) bloklarının etrafında dönen solcu yoldaşlarıyla kuru tartışmalara gömmeyi tercih eder.

1989 yılında bir entelektüelin bir daha asla Leninist Parti'yi savunurken veya Stalin'in yöntemlerini desteklerken görölmeyeceğini hayal edenler, anlamsızlığın ezici gücünü hesaba katmamıştı. Şeylerin gerçek anlamını

oluşturan ve bir kişinin hayatını adayabileceği merkezî bir gizeme inanma ve onu bulmaya yönelik acil ihtiyaç içerisinde, anlamsızlık anlama göre daha çok tercih edilecektir. Çünkü o *sorgulanamaz* bir şey etrafında bir hayat inşa eder. Akılcı bir saldırı olasılığını reddeden bir şeye karşı hiçbir akılcı saldırı mümkün değildir. Ve bu nedenle, kendi *korku dolu ve büyüleyici gizemini* (*mysterium tremendum et fascinans*) entelektüel yaşamın merkezine dikmek için teolojinin bıraktığı boşluğu dolduran bu ütopyadır. Yeni bir nesil, anlamsız makinenin dilini konuşan proletaryanın özgün sesini yeniden keşfetti. Ve tüm hayal kırıklıklarına rağmen, onlara “proletarya diktatörlüğünün” bir seçenek olarak, aslında tek seçenek olarak kaldığının güvencesi verildi. Bunun kanıtı Žižek’in yazısında mevcuttur; bunun için ondan söz alırsınız.

Žižek’te, Badiou’nun adlandırdığı gibi “Komünist hipotezin” asla çekip gitmeyeceği gerçeğinin akla ziyan kanıtını buluruz. Marx’ın bunu bilimin bir sonucu olarak sunma girişimine rağmen, bu “hipotez” test edilemez ve reddedilemez. Çünkü o bir öngörü veya hâkiki manada bir hipotez değildir. O inancın bilinmeyen içerisindeki bir ifadesidir. Žižek, Batılı demokrasilerin yerleşik düzenine karşı herhangi bir şekilde yöneltilmiş tüm sorunlara tereddütsüz bir şekilde ağırlık verir. Kendisini parlamenter demokrasinin karşısında konumlandırır ve terörü (uygun şekilde estetikleştirilmiş) cazibeli tarafsızlığının bir parçası olarak sunmaktan rahatsızlık duymaz. Ancak, eşitlikçi alternatiflere yönelik az sayıdaki boş yakarışı Fransız Devriminin klişelerinden öteye gitmez ve onları da hemen tartışmaya karşı kalkan olmak suretiyle Lacancı büyüyle sarmalar. Reel politikaya gelindiğinde, olumsuzlama yeterliymiş gibi yazar. İster Filistin intifadası, ister IRA, ister Venezuelalı Chavistas, ister Fransız *sans-papiers*, isterse de İşgal hareketi olsun, radikal gerekçesi her ne olursa olsun, önemli olan onun “Sisteme” saldırı olmasıdır.

1789’da, 1917’de, Mao’nun Uzun Yürüyüşünde, Büyük Atılımda ve Kültürel Devrim’de olduğu gibi, yıkım işi kendisinden beslenir. Žižek’in lafeliği tek bir amaca hizmet eder: dikkati gerçek dünyadan, gerçek insanlardan ve olağan ahlâkî ve politik muhakemeden başka bir yöne çekmek. Tek ve mutlak bir ülküyü, hiçbir eleştiriye ve tavize olanak tanımayan, destekleyen herkese kurtuluşu sunan bir ülküyü teşvik etmek için vardır. Peki bu ülke nedir? Cevap Žižek’in yazılarının her sayfasında mevcuttur: Hiçbir şey.